

5

pagpangtiko sang mga Marcos kag AFP sa kasaysayan sadto kag subong

Buro sa Impormasyon
Partido Komunista ng Pilipinas
Septyembre 1, 2022

Isa ka praymer
Edisyong Hiligaynon

Pagadumdumon sang pumuluyong Pilipino ang ika-50 anibersaryo sang pagpapanaog sang layi militar ni Ferdinand Marcos Sr subong nga lubos nga nakapanumbalik ang pamilya Marcos sa Malacañang. Nabutang si Ferdinand Marcos Jr sa poder paagi sa malaparan nga pagdinaya, pagpang-ipit sa oposisyon, paggamit sang kalakasan sa mga pwersa nga pungsodnon-demokratiko kag lapnagon nga pagpangtiko sa kasaysayan.

Ginapagwa sang Ang Bayan kag sang Buro sa Impormasyon sang Partido Komunista ng Pilipinas ang ubay sa pagtalakay nga ini bilang kabahin sang mga pagtinguha nga batuan ang amo nga pagpangtiko. Ang mga ini malahalon pero sa pila lang sa ginatos nga kabutigan nga ginapalapnag sang mga Marcos para baliskaron ang kasaysayan. Mahimo ini nga talakayon sang mga sanga sang Partido, mga yunit sang hangaway sang banwa kag mga organisasyong masa.

1) Angut sa pagpamomba sa Plaza Miranda

Natabo ang masaker sa Plaza Miranda sadtong Agosto 21, 1971 samtang ginatigayon ang rali pangkampanya sang Liberal Party (LP), ang karibal nga Partido ni Ferdinand Marcos Sr. Ginhabuyan sang duha ka granada ang rali nga nagresulta sa pagkapatay sa siyam kag pagkapilas sang masobra 100 iban pa. Halos naubos ang liderato sang LP.

Kabutigan: Kahimuan sang bag-o nga tukod nga Partido Komunista ng Pilipinas kag sang Bagong Hukbong Bayan (BHB) ang pagpamomba kag masunod pa nga pagpamomba sa Metro Manila. Sa partikular, ginmandu ini ni Jose Maria Sison para “pagsingkion ang kalakasan sang estado” kag “tugahon ang mga kundisyon sa rebolusyon.”

Ang matuod: Si Marcos kag iya guban nga ginabug-os pangunahon nanday Gen. Fabian Ver, Juan Ponce Enrile kag Eduardo Cojuangco, ang nagpamuno sang pagpamomba sa Plaza Miranda. Gilayon nga ginpanginwala sang yunit sang Partido sa Manila-Rizal, subong man sang Komite Sentral, ang akusasyon ni Marcos kag ginkundenar ang terorismo sang iya pasista nga guban. Gin-athag sini nga sa kaumhan ginalunsar sang Partido ang armadong paghi-

makas kag sa panahon nga ina ara sa estratehikong dependensya pa ini. Nagasunod ini sa teorya sang inaway banwa kag sa estratehikong linya sang pagpalibot sa kasyudaran halin sa kaumahan.

Sadtong 1994, ginbasura sang prosekutor sang isa ka korte sa Maynila ang kaso nga ginpasaka batuk kay Sison kaangut sa kuno pagmandu niya sa pagpamomba. Siling sini, ang kaso nga ginpasaka sa iya sang militar nakabase sa “lunsay ispekulasyon.”

Ginbomba sang guban Marcos ang Plaza Miranda bilang “dry run” (pagtilaw) sa pagpapanaog sang layi militar sa pungsodnon nga sakup. Tatlo ka oras pagkatapos ang pagpamomba, ginsuspender ni Marcos ang *writ of habeas corpus* (o ang obligasyon sang mga pwersa sang estado nga ipaatubang ang ila mga ginaresto sa korte kag ipahibalo ang ginaatubang nga mga kaso sang mga ini). Ginsundan ini sang pito pa ka gagmay nga pagpamomba sa masunod nga mga adlaw. Ginhimo ang mga ini sa gwardyado nga mga lugar pareho sang Manila City Hall kag balay ni Cojuangco, ang pinakadaku nga agalon nga mayduta kag kabahin sang iya *inner circle*.

Madali nga natumod ang duguon nga kamot sang guban Marcos sa dali-dali nga pagbasol sang iya ministro sa depensa nga si Juan Ponce Enrile sa kon sin-o-sin-o, lakip ang isa ka presidente sang kolehiyo kag isa ka prominente nga brodkaster sa radyo, kag mga organisasyong masa. Gin-akusahan sang guban Marcos pati ang liderato sang Liberal Party bilang nagpamuno sa pagpamomba, nga kuno nagtuyo nga patyon ang ila mga kaugalingon para “makakuha sang simpatiya” sa publiko.

Napulo’g anum pa ka gamay nga pagpamomba ang ginhimo nanday Marcos halin Marso 15 tubtob Septyembre 18, 1972. Kadam-an sang mga pagpamomba gintigayon sa tunga sang Agosto kag Septyembre 1972. Ini gingamit para pasingkion ang pagpamahug para hatagan-rason ang pagpapanaog sang layi militar. Ang mga ini nagtuga sang minimum nga kahalitan sa mga bilding pangpubliko kag pila ka pribadong propyedad.

Tatlo ka “seryoso nga pagpamomba” ang nagtuga sang pagkapatay sang isa ka tawo kag pagkapilas sang 20 pa. May ara man nga mga “nadiskubre” nga mga bomba sa Kongreso kag Department of Foreign Affairs. Sa aktwal, may ara nga mga ebidensya nga kahimuan ini sang armadong pwersa sang militar. Lakip diri ang pagka-aresto sang isa ka sarhento nga nag-ako nga kabahin ang pagpamomba sang isa ka “espesyal nga operasyon” sang iya yunit.

Sa punta sang mga ini ang duha ka peke nga pag-ambus—isa sa salakyan sang pulis kag isa batuk kay Enrile sadtong Septyembre 1972. Ang ambus nga ini ang gintapalan ni Marcos Sr para pormal nga ideklarar ang layi militar. Sa isa ka panahon makaligad ang pag-alsa nga EDSA, gin-ako mismo ni Enrile sa isa ka interbyu sa pila ka peryodista nga “peke” ang ambus sa iya.

Mga Ginkuhaan:

“Overthrow the u.s.-Marcos Dictatorship to Achieve National Freedom and Democracy,” Ang Bayan, Special Issue, October 1, 1972

“Revolution is the Solution to Marcos Terrorism Against Democracy,” Manila-Rizal Regional Committee, Communist Party of the Philippines, August 22, 1971

“Mr. Marcos is an unmitigated liar,” Pio Labrador, General Secretary, Central Committee, Communist Party of the Philippines, (walang petsa)

“True or false: Was 1972 Enrile ambush faked?” Philippine Daily Inquirer, October 8, 2012

2) Angut sa “himbunanay” sang PKP/BHB, Liberal Party kag mga legal nga organisasyon

Ginpirmahan ni Marcos ang Proclamation No. 1081 sadtong Septyembre 21 nga naglatag sa mga basehan sang layi militar. Pangunahon diri ang ginasing niya nga pagluntad sang “aktwal nga gera,” kadungan sang may ara kuno nga lapnagon nga “rebelyon” kag “subersyon” sa pungsod. Magkadungan nga ginpirmahan niya ang indi magnubo sa pito ka mandu, pito ka Letter of Instruction kag isa ka dikretong presidensyal sadtong Septyembre 22. Isa diri ang General Order #1 nga nagpaidalom sa bilog nga pungsod kag bilog nga guberno, sakup ang tanan nga mga ahensya sa ehekutibo kag ang mga sanga sang lehislatibo kag hudikatura sa absoluto nga awtoridad sang diktadurya. Ginpubliko ni Marcos ang mga proklamasyon, mandu, instruksyon kag dikreto sadtong Septyembre 23, 1972, alas 7:15 sang gab-i.

Kabutigan: Para hatagan sang rason ang “actual state of war,” nga basehan sang deklarasyon sang layi militar, gin-imbento sang guban Marcos ang “konspirasiya” sa tunga sang PKP, Liberal Party, mga mamahayag, myembro sang *constitutional convention*, mga brodkaster sa radyo kag telebisyon, mga lider kag myembro sang mga pangmasang organisasyon sang mga mamumu-

gon, mangunguma, estudyante, titser, propesyunal, kababainhan kag iban pang sektor kag mga pungsodnon nga minorya, labi na sa Mindanao. Ginsimpon ni Marcos sa mga grupo nga ini ang ginakangil-aran nga mga elemento sang mga sindikatong kriminal, gamay nga *warlord* kag ang grupo sang rebisyunistang Lava.

Ang matuod: Antes pa man pormal nga ideklarar ang layi militar, nagaluntad na ini sa madamo nga bahin sang pungsod, partikular sa Central Luzon, Northern Luzon, Southern Luzon kag Mindanao. Ginpamatud-an ini sa lima ka beses nga pagsaka sang badyet para sa militar halin 1966 tubtob 1972, pagtalan na ni Marcos sang iya mga paborito nga heneral; madasig nga pagdamo sang mga armas kag gamit-militar; pagtukod sang nagapadamo nga mga “task force” kag mga yunit sang paramilitar (BSDU kag “Monkees”); paggamit sa Anti-Subversion Law; kag madamo nga iban nga pasistang tikang. Ginhimo ang pormal nga deklarasyon para sakupon ang bilog nga pungsod, labi na ang Metro Manila kag iban nga sentrong urban.

Sa aktwal, gingamit ni Marcos ang gindihun-dihon nga “kriminal nga konspirasiya” para himuon ang malaparan kag koordinado nga pag-aresto sa tanan nga iya mga kaaway sa pulitika. Sa tunga sang alas-9 sang gab-i sang Septyembre 22 tubtob alas-6 sang aga sang Septyembre 23, linibo nga mga nagapanguna nga personalidad halin sa nagkalainlain nga ligal nga hilikuton kag mga ordinaryong pumuluyo ang gin-aresto kag ginhunong sa mga kampo militar. Madamo sa ila ang gintortyur kag ginpatay. Sa report sang Amnesty International, ginsiling sini nga naglab-ot sa 50,000 ang ginpakulong ni Marcos sa una nga tatlo ka tuig pa lang sang layi militar.

Gintapalan ni Marcos ang gindihun-dihon nga “aktwal nga gera” para ipasara ang tanan nga pahayagan, istasyon sang radyo kag telebisyon, agawon ang mga daku nga kumpanya sang pangontra nga burgesyia kag mga pangpubliko nga yutilidad kag kontrolon ang hulag sang kada pumuluyo.

Ginkuhaan:

"Overthrow the US-Marcos Dictatorship to Achieve National Freedom and Democracy," Ang Bayan, Special Issue, October 1, 1972

3) Angut sa “golden years” sang layi militar

Hungod nga ginpalapnag sang rehimeng Duterte, sang pamilya Marcos kag mga propagandista sini ang kabutigan nga “mauswagon kag malinong” kag sa sini “bulawanon” ang mga tuig sa idalom sang layi militar. Isa ini sa una nga mga rebisyon nga ginhimo ni Rodrigo Duterte sang makapungko siya sa poder sang pahanugutan ang pagpalubong sa bangkay sang diktador sa Libingan ng mga Bayani sadtong 2016. Ginpaarangkada pa sang mga Marcos ang pagpalapnag sa kabutigan nga ini gamit ang *social media* antes kag sa panahon sang kampanya para sa eleksiyong presidensyal subong nga tuig. Antes pa man ang mga ini, paktor sa pagpalapnag sang madulom nga paghangup sa mga katuyuan ni Marcos Sr ang limitado, maluya, kag sa madamo nga kahigayunan mga sayup nga impormasyon sa pagtudlo sa kasaysayan sa mga eskwelahan. Labi ini nga naglala sang lubos nga kakason ang asignatura nga kasaysayan sa elementarya, kag ginbutang sa kurikulum sa kolehiyo kon sa diin limitado na lang ang nakakuha.

Kabutigan: Napauswag ni Marcos Sr ang pungsod sa iya programa pang-pangabuhian kag imprastruktura. Nagapangaduha lamang sa Japan ang Pilipinas sa halambalanon sang kauswagan sadtong 1985.

Ang matuod: Wala sang panahon sa kasaysayan sang layi militar nga nangin mauswagon ang pungsod. Wala man sang tuig nga nangin “pangaduha” ang Pilipinas sa Japan. Sa aktwal, nag-ikog ini sa anum pa ka pungsod sa Southeast Asia halin 1975 tubtob 1985.

Sa mga tuig 1979-1981, madasig ang pagbagsak sang ekonomya. Sa panahon nga ini, ginbayo ang pungsod sang tuman kataas nga implasyon (30%), mabug-at nga mga buhis, manubo nga panweldo kag malala nga gutom. Pina-kamadalom ang pagtibusok sang ekonomya sadtong 1981 sang indi masarangan sang mga internal nga kahinaan sini ang krisis sa ekonomya nga sadto nagahagunos sa US kag iban pang kapitalistang sentro.

Bagsak ang tanan nga mga mayor nga eksport sang pungsod. Dalagku ang depisito sa badyet, balanse sa balaligyaan kag *balance of payments*. Bagsak man ang kabilugan nga produkto sang pungsod o *gross national product*.

Naghabok ang utang sang Pilipinas dulot sang wala-untat nga pagpangutang ni Marcos para sa korapsyon kag mga pasikat kag bulugasan nga proyek-

tong imprastruktura. Sandig sa mga rekord sang estado, halin \$599 milyon nga utang sadtong 1965, naglab-ot sa \$28.3 bilyon ang utang sang pungsod sadtong 1986.

Sa mandu sang International Monetary Fund, ginbagsak ni Marcos ang balor sang piso kontra sa dolyar. Halin sa bayluhanay nga ₱9.17=\$1 sa umpisa sang 1983, bumagsak ini padulong ₱19.03=\$1 sadtong 1985. Antes ang layi militar, ara sa ₱3.90=\$1 ang bayluhanay.

Ang tunay nga balor sang piso sadtong 1985 ara sa ₱0.28 na lamang, kumparar sa balor sadtong 1972. Sa pihak sini, nagbalibad si Marcos nga pataason ang suhol kag sweldo sang mga mamumugon kag empleyado. Sa panahon man nga ini nagalab-ot sa 60% ang tunay nga tantos sang disempleyo.

Nagdoble ang presyo sang mga balaklon sa tunga sang 1965 kag 1975 (64%) kag apat ka beses (358%) ini nga nagtaas sa tunga sang 1975 kag 1986. Paliwat-liwat ang malala nga kakulangan sa mga basehan nga kinahanglanon pareho sang kalamay, mantika kag habon.

Ginkuhaan:

#TwistedTruths: The Dilemma of Philippine History Textbooks, Far Eastern University Public Policy Center, January 27, 2022

"Overthrow the US-Marcos fascist dictatorship," Ang Bayan, Special Release, October 7, 1983

"Vera Files Fact Check: FALSE claim that PH was second richest to Japan under Marcos era reappears online," Vera Files, October 6, 2021

"Ekonomya noong 1985: Bagsak na naman," Ang Bayan, Taon 17 Bilang 1, Enero 1986

"Golden years?: The real long-lasting economic damage wrought by Marcos," IBON Foundation, September 21, 2021

4) Angut sa pagluntad sang kalinungan sa idalom sang "Bagong Lipunan"

Ginapabugal sang mga Marcos nga nagbunga sang "peace and order" kag "pagnubo sang kriminalidad" ang layi militar.

Kabutigan: Isa sa pinakamaayo nga hitabo ang pagpapanaog sang layi militar sa Pilipinas bangud nagdulot ini sang kalinungan sa pungsod.

Ang matuod: Wala pa natupungan ang brutalidad kag kadamo sang mga kaso sa paglapas sa mga tawhanon nga kinamatarung kag pagpanghalit sang guban Marcos sa kabuhi kag pangabuhian sang pumuluyo kag pungsod. Ang mga pagpang-aresto kag masaker, malaparan nga pagpamatay, pwersahan nga pagdula, malawigan nga detensyon, tortyur, pagpanglugos kag sekswal nga pagpang-abuso kag militarisasyon sa kaumhan nga ginhimo para “tapnaon ang komunismo” nagbiktima sang linibo nga aktibista, oposisyunista, kaaway sa pulitika kag negosyo kag mga ordinaryong pumuluyo.

Sa dokumentasyon sang Amnesty International, Task Force Detainees (TFD) kag iban pang mga organisasyon sang tawhanon nga kinamatarung sang 1981, nagalab-ot sa 3,257 ang ekstrahudisyal nga ginpatay sang diktadur-ya, 35,000 ang gintortyur, 77 ang pilit nga gindula kag 70,000 ang ginkulong sa tunga sang 1972 kag 1981. Sa mga ginpatay, 2,520 ang gintortyur kag *mutilated* (gin-utod-utod ang bangkay) antes ginhoboy sa nagkalainlain nga lugar. (Diri nakilala ang tinaga nga “pagsalbeyds” nga liw-as sa orihinal nga kahulugan si-ni nga “salbaron.”) May pila ka bangkay ang nakuhaan sang ebidensya sang kanibalismo (pagkaon sang tawo sa unod sang tawo.)

Isa sa pinakatalalupangdon nga krimen sang guban ang asasinasyon kay anay Sen. Benigno Aquino Jr sa erport sang Agosto 21, 1983. Halin 1983 tubtob 1986, naglista pa ang TFD sang dugang nga 191 indibidwal nga pagpamatay, 126 nga ginpatay sa mga masaker kag 74 kaso sang pwersahan nga pagdula sa Mindanao pa lang.

Ginkuhaan:

Report of Amnesty International Mission to the Republic of the Philippines, November 11-26, 1981, Amnesty International, September 1982

The Philippines: Human Rights After Martial law, The International Commission of Jurists, 1984

5) Angut sa mga kaso kag husga kay Marcos Sr kag iya nga pamilya

Bisan isa wala sang gin-ako nga kasal-anan ang mga Marcos antes kag matapos sila nga mapatalsik sa Malacañang. Sang 2020, ginsiling mismo ni Ferdinand Marcos Jr nga “propaganda sa pulitika” lang ang mga kaso sang mga paglapas sa tawhanon nga kinamatarung kag pag-ubos sang iya pamilya sa kaban sang banwa.

Kabutigan: Naabswelto ang mga Marcos sa tanan nga kaso batuk sa ila.

Ang matuod: Ginakabig nga internasyunal nga *legal precedent* o modelo sa pag-agum sang hustisya ang husga kay Ferdinand Marcos Sr sadtong 1992 sa mga sala nga pagpatay, pwersahan nga pagdula kag iban pang paglapas sa tawhanon nga kinamatarung.

Ang husga nga ini bunga sang ginpasaka nga *class suit* sang 10 myembro sang SELDA (Samahan ng Ex-Detainees Laban sa Detensyon at Aresto) batuk kay Marcos Sr sadtong 1986. Sadtong Septyembre 22, 1992, nagpagwa sang desisyon ang US Federal Court pabor sa mga biktima. Sadtong 1997, ginpalig-on ini sang Korte Suprema sang US. Sang 1994, ginhatagan sang korte ang mga biktima sang \$1.2 bilyon bilang *exemplary damages*. Sa madason nga tuig, gindugangan ini sang korte sang \$776 milyon nga *compensatory damages* para sa sadto 9,539 nakalista nga biktima. Ginmandu sang korte nga kumpiskahon sang gubyerno sang Pilipinas ang kwarta sang mga Marcos nga nakatago sadto sa mga bangko sa Switzerland. Madinalag-on nga naduso sang SELDA ang pagpasar sang layi sadtong 2013 para sa pormal nga pagkilala sang gubyerno sang Pilipinas sa mga biktima sang layi militar. Gintukod sandig sa layi nga ini ang Human Rights Victims Board para dumalahan ang paghatag-danyos sa mga biktima.

Aktibo nga ginbatuan sang pamilya Marcos ang mga husga sang korte. Sadtong 1992, nakipag-areglo sanday Marcos Jr kag iya nga iloy nga si Imelda sa sadto gubyerno ni Ramos para tungaon ang ila nga propyedad kag luwason ini sa kumpiskasyon sang korte. Gindeklarar ang tikang nga ini sang korte nga “mapanghalit” sa *class suit*. Ginpapanaugan ang duha ka Marcos sang “contempt judgment” (di pagrespeto sa korte) kag ginmultahan sang \$353 milyon.

Ginatantya nga ara sa \$18 bilyon na subong ang multa dulot sang pagbalewala sang mag-ilog sa husga.

Subong man, indi magnubo sa pito ka kaso sang mga Marcos ang napyerde halin 2013 tubtob 2021. Lakip diri ang husga nga nakasala si Imelda Marcos sadtong 2018 sa pito ka beses nga *graft* nga ginpasaka batuk sa iya sang Sandiganbayan. Ginsentensyahan siya sang 42 tubtob 77 tuig nga pagkabilanggo pero wala gid siya gin-aresto.

Suno sa Presidential Commission on Good Governance, ang ahensya nga ginmanduan nga magbawi sa mga ginkawat nga manggad sang pamilya, naglab-ot sa P174 bilyon ginkawat nga kwarta kag propyedad sang mga Marcos ang nabawi sang pungsod halin 1986 tubtob 2020. May ara 88 kaso nga napa-saka batuk sa guban Marcos nga *pending* (wala pa sang husga), suno sa amo nga report. Lakip diri ang 23 “banner case” o mga kaso para sa pagbawi sang kinawatan nga manggad nga ara sa ngalan ni Marcos Sr, iya nga pamilya, paryente, alipures kag mga kroni. Nagabalor ang mga ini sang halos P100 bilyon.

Sa inisyal nga tantya sang rehimeng Aquino 1 sang 1986, ara sa P100 bilyon tubtob P200 bilyon ang ginkawat sang mga Marcos sa bilog nga panahon sang ila nga paghari.

Ginkuhaan:

Chronology of Events Related to the Human Rights Class Action Suit Against Marcos (1985-2013), SELDA, 2013

"Marcos Jr. continues to evade \$353-million contempt judgment of US court," *Rappler*, January 13, 2022

"Bilyun-bilyong dolyar, kinulimat nina Marcos," *Ang Bayan*, Taon 15 Bilang 1, Marso 1986
PCGG Year End Accomplishment Report FY 2020,

"Vera Files Fact Check: Court rulings against the Marcoses belie claims they had no ill-gotten wealth," *Vera Files*, December 6, 2021